

Dr Małgorzata Pamuła

Wielorakie sposoby uczenia języka – czyli jak wspierać rozwój umiejętności językowych w języku drugim, korzystając z koncepcji inteligencji wielorakich

O teorii inteligencji wielorakich (IW) Howarda Gardnera od kilku miesięcy głośno jest w mediach i portalach internetowych. Głównie za sprawą jednego z projektów europejskich realizowanych w Polsce „Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy”, o którym w ubiegłym roku pojawiło się wiele informacji. Gazety pisały o przełomie w oświacie, o tym, że każde dziecko jest utalentowane i zdolne. Gardner stał się „modny”. Na rynku pojawiły się tłumaczenia jego książek, a w dydaktyce języków obcych – materiały dla nauczycieli, którzy chcieliby wdrażać elementy jego teorii.

Koncepcja inteligencji wielorakich, mimo że powstała jako teoria psychologii poznawczej, od jakiegoś czasu – jak mówi sam jej autor – *należy do sfery edukacji*¹. I tak jak i w innych krajach podoba się ona pedagogom, tak wiele jest nieporozumień z nią związanych. Bo niektórzy nauczyciele i dziennikarze piszący o inteligencjach wielorakich myślą style uczenia się z profilem inteligencji, odwołują się do testów inteligencji wielorakich, od których sam Gardner zdecydowanie się odcina, chcąc na zajęciach rozwijać różne inteligencje, nie rezygnując z tradycyjnego podejścia do inteligencji.

Gardner podkreśla konieczność głębokiego zrozumienia teorii, aby następnie móc ją zastosować w praktyce. Mam nadzieję, że ten tekst w jakimś zakresie wyjaśni niektóre z funkcjonujących nieścisłości i zachęci do wdrażania pełnej koncepcji do praktyki szkolnej. Przyjrzyjmy się jej z punktu widzenia nauczyciela języka obcego, pracującego na I etapie edukacji. Kilka jej elementów jest szczegól-

nie bliskich praktyce szkolnej: indywidualizacja nauczania i oceniania, jasne określenie celów edukacyjnych, a także wielorakie sposoby przedstawiania tematów i pojęć. Te elementy są także obecne w dydaktyce wczesnoszkolnej i konieczne do osiągnięcia sukcesu w procesie uczenia się zarówno po stronie nauczyciela, jak i ucznia.

Podstawy koncepcji inteligencji wielorakich

Aby móc rozważać wdrażanie koncepcji Gardnera w nauce języka obcego, konieczne jest określenie, czym jest ta wieloaspektowa koncepcja inteligencji, nazwana teorią inteligencji wielorakich. Przydatne będzie też przedstawienie definicji inteligencji, tak jak ją określa sam autor, i prezentacja jej podstawowych założeń, bo odbiega ona od tradycyjnych ujęć.

Gardner dystansuje się od psychometrycznego podejścia do inteligencji, w którym tradycyjne testy typu „papier-ołówek” określają poziom IQ badanej osoby. Nie biorą one pod uwagę kontekstu kulturowego, który jest niezwykle istotny w takim badaniu, bo osoby wychowane w różnych kulturach nie zawsze będą mogły wykonać test na takim samym poziomie. Zatem są to narzędzia niepozwalające na pełny opis inteligencji osoby badanej. Dla Gardnera² inteligencja jest potencjałem biopsychicznym danej jednostki i określa jej zdolność do przetwarzania informacji oraz do rozwiązywania problemów, a także do tworzenia produktów kulturowych w określonym kontekście kulturowym.

¹ Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2009.

² Gardner H. *Intelligence Reframed*, Basic Books, New York 1999.

Gardner przedstawia inteligencję opisowo, a nie normatywnie. Używając kryteriów naukowych, wyodrębnił on dziewięć inteligencji, przy czym lista ta nie jest zamknięta: inteligencja językowa, logiczno-matematyczna, muzyczna, przestrzenna, ruchowa, intrapersonalna, interpersonalna, naturalistyczna i egzystencjalna. Na przykład inteligencja przestrzenna jest wykorzystywana nie tylko przez ludzi sztuki i architektów – wykorzystują ją także marynarze, ogrodnicy czy murarze – i nie jest ona związana tylko z percepcją wzrokową, bo jak podkreśla Gardner³, osoby niewidome mają bardzo dobrze rozwiniętą inteligencję przestrzenną. Inteligencja naturalistyczna będzie typowa nie tylko dla ekologów czy ogrodników, ale także będzie potrzebna rybakom, marynarzom czy pilotom szybowcowym. Można zatem powiedzieć, że każdy człowiek jest inteligentny i dysponuje określonym profilem inteligencji. Inteligencje nie występują w izolacji i gdy opisujemy inteligencję, korzystając z koncepcji inteligencji wielorakich, to musimy mówić o ich zestawie. Ta kombinacja będzie decydowała o tym, w jaki sposób człowiek będzie rozwiązywał problemy i uczestniczył w tworzeniu produktów kulturowych. Do tego żeby grać w orkiestrze, nie wystarczy być dobrym muzykiem, ale również konieczna jest umiejętność współpracy z innymi, a także refleksja nad własnym warsztatem pracy – zatem profil inteligencji takiej osoby powinniśmy zawierać opis dobrze rozwiniętej inteligencji muzycznej, interpersonalnej i intrapersonalnej. Warto też podkreślić, że koncepcja ta sprawdza się nie tylko w kulturze europejskiej czy amerykańskiej, ale jest możliwa do zastosowania wobec osób pochodzących z różnych kultur.

Według Gardnera⁴ istnieją dwa typy profili jednostek. Jedne nazwał „laserowymi”, drugie – „szperaczowymi”. Jednostki o profilach „laserowych” bazują na jednej lub dwóch inteligencjach, które są ich atutami. Osoby charakteryzujące się takimi profilami są mocno skoncentrowane na jednej dziedzinie, którą intensywnie zgłębiają. Profil „szperaczowy” mają osoby posiadające te same zdolności w trzech, a nawet więcej obszarach. Potrafią one poruszać się swobodnie w kilku sferach. Z punktu widzenia społecznego obydwa profile są istotne.

Według Gardnera inteligencje można rozwijać, a rozwój ten zachodzi pod wpływem interakcji z otoczeniem, zwłaszcza w okresie dorastania. Czynniki kulturalne, społeczne, rodzinne, indywidualne

i środowiskowe odgrywają istotną rolę w kształtowaniu i rozwijaniu całego zespołu zdolności danej jednostki⁵. To ważna zmiana w stosunku do tradycyjnego stanowiska, w którym poziom IQ nie podlegał zmianie, istotna także z punktu widzenia procesu kształcenia, bo oznacza, że działania edukacyjne mogą rozwijać inteligencję uczących się i że warto w edukacji doceniać nie tylko „szkolne talenty”. W praktyce oznacza to, że *borykające się z problemami dzieci mogą się uczyć*⁶.

Od teorii do praktyki szkolnej

Teoria inteligencji wielorakich może być wykorzystywana w edukacji i to właśnie nauczyciele szczególnie żywo na nią zareagowali. Znalazła ona wiele interpretacji i zastosowań, co doprowadziło do tego, że sam Gardner⁷ nie zawsze zgadza się ze sposobem korzystania z niej. Powstało wiele programów szkolnych bazujących na IW, wiele szkół deklaruje, że uczy według koncepcji Gardnera. Aby właściwie zastosować teorię IW, należy ją najpierw właściwie zrozumieć, gdyż powierzchowna wiedza o teorii lub jej całkowite niezrozumienie może doprowadzić do jej odwrotnych zastosowań. Na przykład, podczas gdy mnogość inteligencji sugeruje ulepszenie wydawanych instrukcji, to nie jest konieczne nauczanie na osiem różnych sposobów. Zrozumienie, że inteligencje nie działają w izolacji, pomaga uniknąć sztucznego rozdzielania inteligencji w klasie lub klasyfikowania uczniów według jednej tylko inteligencji.

Czym charakteryzuje się zatem szkoła, w której kształcą się dzieci w zgodzie z teorią inteligencji wielorakich? Czym charakteryzują się zajęcia języka, na których rozwijane są inteligencje wielorakie uczniów? Przyjrzyjmy się następującym elementom kształcenia: indywidualizacji nauczania i oceniania, celom edukacyjnym, a także metodom i technikom stosowanym na zajęciach szkolnych.

Indywidualizacja nauczania

Gardner w swoich tekstach wyraźnie podkreśla konieczność indywidualizacji nauczania na wszystkich jego etapach. Ale Gardnerowskie podejście nie oznacza, że należy przygotować dziewięć wersji lekcji, tak aby były one dopasowane do dominującego typu inteligencji danego ucznia. Prawdzi-

³ Ibidem.

⁴ Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, ibidem.

⁵ Viens J. *Moving from Theory to Practice*, 2009 (www.miinstitute.info).

⁶ Ibidem.

⁷ Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, ibidem.

we zajęcia oparte na koncepcji IW to takie, na których korzysta z niej, z jej kluczowych elementów, w celu prowadzenia zindywidualizowanego toku nauczania dla wszystkich uczniów. Dzisiejsi najmłodszy uczniowie dorastają w innym świecie niż ich nauczyciele. Ich kontakt z komputerem i wirtualną rzeczywistością sprawia, że wymagają oni bardziej indywidualnego podejścia oraz zaspokajania potrzeb poznawczych w sposób zróżnicowany i bardziej dynamiczny niż jest to realizowane w tradycyjnej szkole. Zatem warto obserwować uczniów, aby wiedzieć, jaki jest ich profil inteligencji. Gardner sugeruje, że w klasie bardziej „użyteczne” niż konstruowanie ćwiczeń specyficznych dla inteligencji jest obserwowanie, w jaki sposób uczniowie realizują zadania z różnych dziedzin⁸.

Prowadzenie regularnych obserwacji uczniów pozwoli nam ich lepiej poznać i lepiej dostosować nasze działania dydaktyczne do ich potrzeb.

Teoria IW stwierdza, iż każdy z nas ma preferowane sposoby pracy, uczenia się, pojmowania lub też sposoby najbardziej nam odpowiadające w rozwiązywaniu problemów, działaniu lub generalizowaniu znaczenia. Zatem istnieje potrzeba zrozumienia preferencji każdego z uczniów, a także przekształcenie tych informacji w konkretny program nauczania. Podczas gdy program nauczania zazwyczaj zawiera to, co uczniowie **powinni** lub **muszą** się nauczyć, powinien on również zawierać to, czego uczniowie **chcą** się uczyć i doświadczać. To właśnie zainteresowania i pasję dzieci, to, w czym są dobre i co lubią robić, czynią doświadczenia edukacyjne motywującymi, absorbującymi, sensownymi i zabawnymi i zwiększają również szanse na to, że dzieci uczą się efektywniej i stają się coraz mądrzejsze.

Ocenianie w nauczaniu języka w nauczaniu wczesnoszkolnym

Podczas oceniania umiejętności uczniów nauczyciele korzystający z teorii IW skupiają się na ich mocnych stronach i oceniają szerszy zakres umiejętności niż tylko te językowe. Informacje uzyskane w trakcie obserwacji powinny być wykorzystywane nie tylko podczas przygotowywania opisowej oceny końcowej, ale przede wszystkim brane pod uwagę w trakcie procesu uczenia się, przy organizowaniu kolejnych zajęć:

- do wzmacniania mocnych stron uczniów w przeznaczonych dla nich zadaniach,
- do niwelowania słabości uczniów,
- do przydzielania i grupowania uczniów,
- do rozwijania uczniowskich talentów.

Gardner sugeruje, że powinniśmy wypracować takie metody oceniania, które pomagają w regularnym, systematycznym i pożytecznym ocenianiu⁹. Ocenianie powinno być wszechstronne, z wykorzystaniem nie tylko jednego kontekstu, ale kilku. Zadaniem nauczyciela jest zdobycie o dziecku tylu informacji, ile się da, oraz przedstawienie ich tak dziecku, jak i jego rodzicom w zrozumiały dla nich sposób.

Na przykład, aby ocenić umiejętności lingwistyczne można wykorzystać historijkę: uczniowie mogą opowiadać historijki i ilustrować je graficznie. Ocenianie umiejętności przestrzennych może polegać na czytaniu i tworzeniu map, projektowaniu domu czy pokoju, tworzeniu projektu fotograficznego lub rysunku na ścianie. Korzystanie z IW w ocenianiu sprawia, że jest ono naturalne i dokładne, innymi słowy, ocenia się to, co twierdzi się, że się ocenia. Poniżej propozycja karty oceny umiejętności komunikowania się:

Karta obserwacji 1 Komunikowanie się	
Imię i nazwisko ucznia	
Data obserwacji	
Zaznacz krzyżykiem spełnione kryterium	
Stara komunikować się w języku	z nauczycielem
Poprawnie reaguje na polecenia	
Umie skorzystać z nowego słownictwa w zabawach i grach językowych	
Zna i korzysta z edukacyjnych gier komputerowych w języku	
Aktywnie uczestniczy w zajęciach	
Chętnie współpracuje z innymi dziećmi	

⁸ Viens J. *Moving from Theory to Practice*, ibidem.

⁹ Gardner, H. *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002, s. 249.

Ocenianie w duchu IW to proponowanie uczniom takich zadań, przy pomocy których uczeń może wykazać opanowanie i zrozumienie materiału. Jednym z takich narzędzi, pozwalających wszechstronnie ocenić, jest portfolio, którego językową wersję proponuje publikacja „Europejskie portfolio językowe (EPJ) dla uczniów w wieku 7-10 lat”. EPJ jest narzędziem, które zachęca do refleksji na temat swojego uczenia się, wspiera działania ucznia dotyczące oceniania własnych umiejętności oraz nabytej wiedzy, a także monitorowania swojego procesu uczenia się. Uczeń może systematycznie, w określonych odcinkach czasowych badać swoje umiejętności i notować uzyskane wyniki. Może także zbierać swoje prace, które ocenia w danym momencie jako najlepsze, a gdy uzna, że stan jego wiedzy i umiejętności się zmienił, może taką pracę usunąć ze swojego portfolio, bo portfolio jest narzędziem dynamicznym, dostosowanym do uczenia się, które jest procesem, a nie stanem. Portfolio uzupełniane jest zgodnie z indywidualnym rytmem nauki. Nauczyciel młodszych uczniów ma za zadanie wspierać ich autonomię i uczyć strategii uczenia się. Obserwowanie, jak pracuje dziecko przygotowujące swoje portfolio, może przynieść nauczycielowi wiele informacji na temat ucznia, jego preferencji, możliwości, zainteresowań, co powinno być przydatne zarówno podczas regularnego nauczania, jak i oceniania¹⁰. Portfolio językowe jest zalecanym w podstawie programowej narzędziem rozwijającym autonomię ucznia i jego zdolność samooceny.

Wielorakie przedstawienie tematów i pojęć

W klasie powtarzamy wielokrotnie wybrane zagadnienia, teksty, piosenki. Gardner jest przekonany, że *jest jednak błędem przedstawienie tych samych treści w ten sam sposób. Osiągnięcie zrozumienia jest dużo bardziej prawdopodobne, jeśli uczeń styka się z materiałem w różnych formach i kontekstach. A najlepszym sposobem doprowadzenia do tego jest zaangażowanie wszystkich inteligencji, które mają związek z tematem, na tyle uzasadnionych sposobów, ile jest możliwych*¹¹. W klasie językowej warto tak opracowywać zajęcia, aby uczniowie mogli wykorzystywać i rozwijać swoje różne inteligencje. W trakcie odgrywania scenek, zadania tak popularnego na lekcjach języka, uczeń korzysta z inteligencji interpersonalnej i z tej samej inteligencji

korzysta, bawiąc się na placu zabaw czy też pracując ze swoją grupą nad projektem. Rozwija on zatem podczas tych trzech rodzajów aktywności tę samą inteligencję, lecz w różny sposób. Właściwe zastosowanie teorii IW oznacza zapewnienie wachlarza doświadczeń, które inaczej wykorzystują każdą z inteligencji¹².

Praktycznym skutkiem teorii inteligencji wielorakich jest współtworzenie wraz z uczniami odpowiedniego środowiska edukacyjnego, które stymulowałoby ich harmonijny rozwój i pozwalałoby im na odkrywanie i poznawanie nowego języka przy wykorzystaniu różnych inteligencji.

Na zajęciach językowych nie tylko uczymy języka, ale starajmy się wraz z uczniami odkrywać otaczającą ich rzeczywistość; wprowadzajmy ćwiczenia muzyczne, plastyczne czy sportowe, przeprowadzajmy doświadczenia, nie zamieniamy lekcji w zajęcia etykietowania znanej już rzeczywistości przy pomocy nowych słówek, ale pokazujemy, że język może być narzędziem poznania, a wtedy będziemy mogli mówić o zajęciach bazujących na teorii IW.

Bibliografia

1. Gardner H. *Intelligence Reframed*, Basic Books, New York 1999.
2. Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002.
3. Gardner H. i in. *Inteligencja – wielorakie perspektywy*, WSiP, Warszawa 2001.
4. Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2009.
5. Pamuła i in., *Europejskie portfolio językowe dla uczniów od 6 do 10 lat*, CODN, Warszawa 2006.
6. Pamuła M., Sikora-Banasik D. *Inteligencje wielorakie na zajęciach języka angielskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym*, CODN, Warszawa 2008.
7. Pamuła M., Sikora-Banasik D. *Inteligencje wielorakie na zajęciach języka francuskiego, czyli jak skutecznie i ciekawie uczyć dzieci w młodszym wieku szkolnym*, CODN, Warszawa 2009.
8. Viens J. *Moving from Theory to Practice*, 2009 (www.miinstitute.info).

Autorka jest pracownikiem naukowym Instytutu Neofilologii na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Gardner H. *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, s. 87-88.

¹² Ibidem.